

GENERALADVOKATEN

**VEILEDNING I HÅNTERING AV
SEKSUALRELATERTE MILITÆRE
DISIPLINÆRSAKER**

Postadresse:
Postboks 651 Sentrum
0106 OSLO

Kontoradresse:
Karl Johans gate 18 C
0159 OSLO

Telefon: +47 22 70 87 50
Militær telefon: 510 5681
E-post: post@generaladvokaten.no
Hjemmeside: www.generaladvokaten.no

Forord

Bakgrunnen for veiledningen er et økende antall seksualsaker i Forsvaret og utfordringer knyttet til håndteringen av disse. Veiledningen ble først og fremst utarbeidet som støtte til militærpolitiet, men jeg håper at den også vil være til hjelp for andre, som på den ene eller andre måten kommer i kontakt med slike saker i Forsvaret.

Det er flere utfordringer ved håndteringen av seksualsaker. Én utfordring er å bestemme etter hvilke regler sakene skal håndteres (*sporvalget*). I saker som gjelder seksuell trakassering, foretas sporvalg vanligvis i to henseende: varsling vs. etterforskning, og disiplinærsaker vs. straffesaker. En annen utfordring er at Forsvarets driftsenheter praktiserer håndteringen av seksualsaker ulikt uten et enhetlig regelverk.

Veiledningen gjelder håndtering av seksualsaker. Det betyr ikke at saker som omhandler mobbing eller annen trakassering uten et seksuelt tilsnitt, er mindre refsbare eller straffbare. *Sporvalget* er også aktuelt i slike saker, og krigsadvokaten kan støtte militærpolitiet ved behov.

Veiledningen ble først utgitt i april 2021. Oppdateringen i desember 2021 omfatter lovendring som kriminaliseringer deling av krenkende eller åpenbart private bilder, og nyere rettspraksis i voldtektssaker.

Veiledningen bør leses sammen med generaladvokatens veiledning i behandlingen av militære disiplinærsaker, som er tilgjengelig i FOBID og på generaladvokatens hjemmeside www.generaladvokaten.no.

Spørsmål eller innspill til innholdet i veiledningen er velkomne på e-post til post@generaladvokaten.no.

Oslo, 22. desember 2021

Sigrid Redse Johansen
generaladvokat

1.	Overordnet om seksualsaker	4
2.	Disiplinærloven og håndteringen av seksualsaker	4
3.	Straffelovens seksuallovbrudd	5
3.1	Oversikt.....	5
3.2	Voldtekt.....	5
3.3	Grovt uaktsom voldtekt.....	6
4	Nærmere om hvilke seksualsaker som kan refses disiplinært.....	7
4.1	Generelt.....	7
4.2	Seksualsaker som forsømmelse eller overtredelse av tjenesteplikt	7
4.3	Seksualsaker som overtredelse av militær skikk og orden	7
4.3.1	Atferdsnormen.....	7
4.3.2	Seksuell trakassering	8
4.4	Seksualsaker som innebærer seksuallovbrudd i straffeloven.....	10
4.4.1	Seksuelt krenkende atferd og seksuell handling	10
4.4.2	Bildedeling	11
4.4.3	Trusler mv.	12
4.5	Seksualsaker som er på grensen til det refsbare.....	12
5	Praktiseringen av «sporvalget»	14
5.1	Sporvalg	14
5.2	Anmeldelse til politiet.....	14
5.3	Betydningen av ulikt skyldkrav for straff og refs	15
5.4	Saker om seksuell trakassering til Diskrimineringsnemnda og domstolene.....	15
5.5	Militærpolitiets rolle som rådgiver	15
5.6	Overtakelse av informasjon fra varslingskanalene	16
5.7	Samordningsplikten	16
6.	Saksbehandlingen i disiplinærsaker	18
6.1	Regler for innhenting av informasjon i disiplinærundersøkelser.....	18
6.2	Regler for å benytte bevis i disiplinærsaker.....	18
6.3	Innsynsrett i disiplinærsaker	18
6.4	Omfanget av disiplinærundersøkelser.....	18
6.5	Fornærmede i disiplinærsaker.....	19

7.	Saksbehandlingen i straffesaker	20
7.1	Tvangsmidler i saker om seksuallovbrudd	20
7.2	Uavklart mistenktstatus i saker hos politiet påvirker tjenesten.....	20
7.3	Fornærmede i alvorlige straffesaker	21
7.4	Bistandsadvokat	21
7.5	Samarbeid mellom militærpoliti og krigsadvokat.....	21

1. Overordnet om seksualsaker

I denne veiledningen brukes begrepet «seksualsaker». Seksualsaker er et vidt begrep som omfatter alt fra handlinger som er utført med samtykke mellom personell (altså uten krenkelse), men som likevel er uønsket i Forsvaret, til seksuell trakassering og alvorlige seksuallovbrudd. Handlinger som er seksuell trakassering og som kan refses disiplinært, kan være så alvorlige at de heller bør straffeforfølges. Enkelte tilfeller kan ligge i grensesjiktet mellom hva som skal straffes og hva som lovlig kan avgjøres med refselse.

2. Disiplinærloven og håndteringen av seksualsaker

Disiplinærloven (disipl.) § 1 angir rammene for hvilke handlinger som kan forfølges disiplinært. En handling kan være refsbar enten som brudd på militær tjenesteplikt (disipl. § 1 *første* ledd), som overtredelse av militær skikk og orden (disipl. § 1 *andre* ledd) eller som overtredelse av straffeloven (disipl. § 1 *tredje* ledd). Seksualrelaterte handlinger kan etter omstendighetene rammes av hvert av de tre leddene i § 1.

For eksempel kan det å ha frivillig seksuell omgang ved samleie på militært område være en overtredelse av disiplin. § 1 *første* ledd dersom det er gitt (og forstått) en klar ordre eller det finnes et klart militært regelverk som forbyr handlingen. Samleie eller annen seksuell omgang eller seksuell handling kan være en overtredelse av disiplin. § 1 *andre* ledd dersom det er utført på en måte som er til sjenanse for andre. Det samme gjelder seksuelle tilnærmelser mellom en foresatt og en undergitt der det klart er i strid med en forventet profesjonsstandard. Beføling eller seksualiserte kommentarer som er utført og fremsatt uten den andres samtykke, kan refses for overtredelse av disiplin. § 1 *tredje* ledd med videre henvisning til straffeloven §§ 297 eller 298.

I avsnitt 4 gjennomgås de alternative grunnlag for refselse mer detaljert. Innledningsvis er det tre forhold som skal presiseres her:

- *for det første* at det kun er de mindre alvorlige seksualsakene som kan refses disiplinært
- *for det andre* at selv mindre alvorlige forhold ikke skal forfølges disiplinært dersom fornærmede ønsker å anmelde til politiet
- *for det tredje* at forholdet i mange tilfeller også vil måtte følges opp som en del av den militære sjefens arbeidsgiveransvar

3. Straffelovens seksuallovbrudd

3.1 Oversikt

Straffeloven kapittel 26 har bestemmelser om seksuallovbrudd. I bestemmelsene brukes blant annet begrepene «seksuell omgang», «seksuell handling» og «seksuelt krenkende atferd». Her brukes samme forståelse av begrepene som i straffeloven.

Overtredelser av blant annet § 298 (seksuelt krenkende atferd) og § 297 (seksuell handling) kan avgjøres med refselse dersom det er klart at saken ikke skal straffeforfølges. Begge straffebudene har en strafferamme på 1 år og er dermed mindre alvorlige seksuallovbrudd. Mistanke om alvorlige seksuallovbrudd skal som hovedregel *ikke* etterforskes disiplinært, men anmeldes til politiet. Blant de alvorlige seksuallovbrudd er overtredelse av straffeloven § 291 (voldtekt). Alle seksuallovbrudd ligger til politiet og den ordinære påtalemyndigheten å etterforske straffeprosessuelt. Militærpolitiet kan imidlertid foreta innledende etterforskingsskritt også i mer alvorlige saker. I praksis kan dette innebære å gjøre beslag som ikke kan vente, eller å ta avhør av en fornærmet for å ta rede på sakens alvor. I avsnitt 4 omtales nærmere hvilke handlinger som kan refses disiplinært, herunder hva som omfattes av «seksuell handling» og «seksuelt krenkende atferd». I det følgende gjennomgås hva som anses som voldtekt og grovt uaktsom voldtekt og som dermed er for alvorlig til å refse disiplinært.

3.2 Voldtekt

Voldtekt etter straffeloven § 291 er å skaffe seg seksuell omgang ved å bruke vold eller ved truende adferd, eller ved å utnytte bevisstløshet eller å utnytte at en person er ute av stand til å kunne motsette seg handlingen, for eksempel som følge av frykt, beruselse eller søvn. Eksempler på hva som anses som seksuell omgang, er samleie, å føre en gjenstand eller en eller flere fingre inn i en skjede- eller endetarmsåpning (fingring), suging og slikking av kjønnsorganer og masturbasjon. Både fingring og masturbasjon kan i henhold til rettspraksis anses som seksuell omgang selv om det skjer utenpå klærne.

Eksempel I: sovevoldtekt

En kvinnelig, vernepliktig soldat overnatter på hotell sammen med tre mannlige medsoldater etter en fest. Fornærmede våkner om natten av at hun blir «fingret» av en medsoldat. Fornærmede varsler ikke om hendelsen før noen dager i forkant av dimisjon og blir avhørt etter dimisjon. Fornærmede blir oppfordret til å anmelde forholdet til politiet, men er veldig usikker på om hun ønsker dette. Hun får telefonnummeret til en bistandsadvokat og blir anmodet om å rådføre seg. Hun ringer ikke.

I eksemplet er det beskrevet en «sovevoldtekt». Handlingen har en strafferamme på 10 års fengsel, og det springende spørsmålet er hva den militære sjefen (med støtte fra militærpolitiet) bør gjøre når den kvinnelige vernepliktige ikke anmelder forholdet til politiet eller rådfører seg med bistandsadvokat for å vurdere anmeldelse. En slik situasjon er ikke enestående. Det er ikke uvanlig at en fornærmet vegrer seg for å anmelde til politiet, og den militære sjefen bør vurdere å anmelde forholdet til tross for at fornærmede ikke ønsker dette,

men vedkommende har ikke en rettslig plikt til å anmelde forholdet som er beskrevet her. Denne problemstillingen omtales også nedenfor, i avsnitt 5 og 7.

Eksempel II: sovevoldtekt

Flere vernepliktige soldater har leid et rom på et hotell og spiser og drikker alkohol utover kvelden. En av de kvinnelige soldatene legger seg etter hvert på sovesofaen med klærne på og sovner. Hun våkner av at en mannlig medsoldat har to fingre i skjeden hennes. Han drar til seg hånda når han blir oppdaget, og hun reiser seg opp fra senga og kler på seg før hun drar derfra. Medsoldatens forklaring er at han tok hånda inn under trusa og beveget hånda litt fram og tilbake over sprekken, men at han ikke tok fingrene inni henne. Fornærmede blir trodd på av domstolene, og medsoldaten dømmes til fengsel i to år og ni måneder og til å betale oppreisningserstatning.

Også dette eksemplet beskriver en «sovevoldtekt» og illustrerer hvor strengt slike voldtekter straffes. Ved voldtekt til seksuell omgang ved fingring er straffen i utgangspunktet fengsel i tre år og tre måneder,¹ men i eksempelet ble straffen satt noe lavere på grunn av formildende omstendigheter i saken. Ved voldtekt til samleie er minstestrafen tre år (straffeloven § 292).

3.3 Grovt uaktsom voldtekt

Til tross for at fornærmede verken i ord eller i handling har motsatt seg seksuell omgang, kan mistenkte ha gjort seg skyldig i en grovt uaktsom voldtekt, jf. straffeloven § 294. For at det skal foreligge en grovt uaktsom voldtekt, må mistenkte være sterkt å bebreide for ikke å ha forstått at den seksuelle omgangen ble oppnådd enten ved «vold eller truende adferd» eller ved å utnytte bevisstløshet eller utnytte en som «av andre grunner [er] ute av stand til å motsette seg handlingen», for eksempel som følge av frykt, beruselse eller søvn.

Om vilkåret «av andre grunner ute av stand til å motsette seg» har Høyesterett uttalt at «straffebudet må antas å ramme ikke bare den situasjonen at fornærmede er fysisk forhindret, men også tilfeller hvor den psykiske evne til motstand er borte».² Et eksempel på en slik situasjon kan være der fornærmede lammes av frykt og på den måten mister funksjonene i kroppen (*fryser til*).

¹ Høyesteretts dom i Rt. 2013 s. 848 avsnitt 19.

² Høyesteretts kjennelse i Rt. 1993 s. 963.

4 Nærmere om hvilke seksualsaker som kan refses disiplinært

4.1 Generelt

I avsnitt 2 er det redegjort for utgangspunktet i disiplinærloven § 1, hvor det er tre alternative grunnlag for å ilegge refselse. I det følgende gjennomgås nærmere hvilke seksualrelaterte saker som kan refses disiplinært med hjemmel i disiplinærloven § 1 første til tredje ledd. Grensen til de handlingene som er for alvorlige til å refses disiplinært, gjennomgås særskilt.

Hvilket lovgrunnlag som er mest dekkende for det aktuelle forholdet, vil bero på en konkret vurdering av saken. For å kunne refse, må handlingen utøves på en slik måte at gjerningspersonen forstod eller burde forstått at atferden kunne oppleves som uønsket seksuell oppmerksomhet. Det er et spørsmål om gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig grad av skyld. For ileggelse av refselse er det tilstrekkelig at gjerningspersonen har handlet uaktsomt, jf. disiplinærloven § 2.

4.2 Seksualsaker som forsømmelse eller overtredelse av tjenesteplikt

Disiplinærloven § 1 første ledd viser til overtredelser av militære tjenesteplikter som følger av «lov, reglement, instruks, direktiv, forskrift eller rettmessig ordre» som et grunnlag for refselse. Lovbestemte plikter som ikke er utpreget militære, faller som hovedregel utenfor henvisningen til «lov» i disiplinærloven § 1 første ledd.

Frivillige, seksuelle handlinger og seksuell omgang kan refses disiplinært dersom handlingene er undergitt et uttrykkelig forbud enten i militært regelverk eller i ordre. Enkelte driftsenheter i Forsvaret har forbudt seksuelle handlinger og seksuell omgang mellom tjenestegjørende personell, på nærmere bestemte vilkår. I alle tilfeller der ordren eller regelverket er klart og gjort kjent for de tjenestepliktige, kan overtredelser refses disiplinært. Når det gjelder (frivillige) seksuelle handlinger eller seksualrelatert atferd som ikke rammes av et særskilt forbud, vises det til fremstillingen i avsnitt 4.3 nedenfor.

Likestillings- og diskrimineringsloven § 13 forbyr seksuell trakassering. Forbudet gjelder overalt, men er ingen *militær* tjenesteplikt. Forbudet er derfor omtalt i avsnitt 4.3 under, som en standard som enhver må forventes å leve opp til.

4.3 Seksualsaker som overtredelse av militær skikk og orden

4.3.1 Atferdsnormen

Disiplinærloven § 1 andre ledd gir adgang til å refse den som «overtrer eller forsømmer seg mot militær skikk og orden». Denne bestemmelsen er ganske vid og bør derfor brukes med forsiktighet. Den er ment å ramme atferd som klart er i strid med hva som kan forventes av en militærperson under de aktuelle omstendighetene. Bestemmelsen viser altså til en *atferdsnorm*. Seksualhandlinger kan innebære overtredelser av militær skikk og orden, men det er ikke slik at enhver seksuell handling utført mellom to personer er i strid med militær skikk og orden. Handlingene må *avvike fra en standard som er mulig å forutse uten at forholdet er særskilt regulert*.

Dette kan for det første være tilfelle dersom en frivillig, seksuell handling eller omgang er til sjenanse for andre eller for øvrig åpenbart kan karakteriseres som et avvik fra forventet livsførsel. Et slikt eksempel er seksuell omgang i fellesarealer.

For det andre kan seksuell handling eller seksuelt krenkende atferd være i strid med militær skikk og orden når handlingene innebærer uønsket seksuell oppmerksomhet. I en rekke tilfeller vil handlingene innebære overtredelse av straffelovens mindre alvorlige seksuallovbrudd. Disse omtales nedenfor. Uønsket seksuell oppmerksomhet kan også innebære en overtredelse av likestillings- og diskrimineringsloven § 13, som definerer *seksuell trakassering* som «enhver form for uønsket seksuell oppmerksomhet som har som formål eller virkning å være krenkende, skremmende, fiendtlig, nedverdiggende, ydmykende eller plagsom». Denne definisjonen er vid og omfatter mer enn det som anses som straffbare seksuallovbrudd.

4.3.2 Seksuell trakassering

Dersom en handling er seksuell trakassering i likestillings- og diskrimineringslovens forstand, vil dette normalt også tilsi at handlingen er refsbar. Dersom handlingen oppfyller både gjerningsbeskrivelsen i straffeloven (se avsnitt 4.4.1) og i likestillings- og diskrimineringsloven, vil det for formålet med refselse antagelig være mest presist å vise til disiplinærloven § 1 tredje ledd og straffeloven. Dersom handlingen ikke passer med gjerningsbeskrivelsen i et av de straffebud som gjennomgås nedenfor, kan seksuell trakassering refses med henvisning til disiplinærloven § 1 andre ledd (militær skikk og orden) og den atferdsnorm som kommer til uttrykk gjennom vilkårene i likestillings- og diskrimineringsloven § 13. Håndhevelse av brudd på likestillings- og diskrimineringsloven er nærmere omtalt i avsnitt 5.4.

For at en handling skal anses som seksuell trakassering, må det må være utvist «seksuell oppmerksomhet», og oppmerksomheten må være «uønsket». Oppmerksomheten må altså «være seksuelt betont eller av seksuell karakter». Dette kan ifølge forarbeidene «dreie seg om alt fra unødvendig berøring og ‘plukking’ til overgrep som voldtekt eller voldtektsforsøk». Den seksuelle trakasseringen kan også skje verbalt eller ikke-verbalt ved henholdsvis nærgående kommentarer om mottakerens kropp eller ved plystring og bevegelser med seksuelle undertoner.³ Det kreves ikke at atferden er motivert av seksuelt begjær, men at atferden etter en objektiv vurdering er seksuelt betont eller av seksuell karakter. Omstendighetene rundt oppmerksomheten vil være sentrale i vurderingen.⁴

Den seksuelle oppmerksomheten må være uønsket av mottakeren. Hva som er uønsket, vil variere fra person til person og forutsetter en subjektiv vurdering. Den som utøver oppmerksomheten, må i utgangspunktet ha blitt gjort klar over at atferden er uønsket,⁵ men det er ikke et absolutt vilkår. Enkelte tilfeller av seksuell trakassering er av en slik karakter og alvorlighet at en alminnelig aktsom handlingsperson etter en samlet vurdering bør forstå at oppmerksomheten er uønsket.⁶ Foreligger det et skjevt maktforhold mellom fornærmede og handlingspersonen, øker aktsomhetskravet til personen med størst makt. Det samme gjelder

³ Ot.prp.nr.77 (2000–2001) kapittel 9.7.2 side 72.

⁴ Prop.81 L (2016–2017) side 320.

⁵ Ot.prp.nr.77 (2000–2001) kapittel 9.7.2 side 72.

⁶ HR-2020-2476-A avsnitt 63.

dersom den som får oppmerksomheten er i en sårbar posisjon eller frykter at avvisning vil få negative konsekvenser.⁷

Den nedre grensen for når uønsket seksuell oppmerksomhet er forbudt, er satt ved vilkåret om at oppmerksomheten må være «plagsom». Formålet med oppmerksomheten er ikke avgjørende så lenge den har en slik virkning for den som rammes. Videre er tid og sted, omfang, varighet og forholdet mellom partene relevant, for eksempel om det foreligger et skjevt maktforhold eller et avhengighetsforhold mellom dem.

For å illustrere hvilke handlinger som omfattes av likestillings- og diskrimineringsloven § 13 som seksuell trakassering, kan det tas utgangspunkt i saksforholdet i en dom avsagt av Høyesterett i 2020 (HR-2020-2476-A). Fornærmede i saken var en kvinnelig industrimekaniker, som var ansatt på et mekanisk verksted. To av verkstedets kunder hadde utsatt fornærmede for uønsket seksuell oppmerksomhet. Høyesterett kom frem til at kundene hadde handlet i strid med forbudet mot seksuell trakassering i likestillingsloven (2013) § 8, som er videreført i gjeldende likestillings- og diskrimineringslov § 13. Saksforholdet i dommen er gjengitt som eksempler nedenfor.

Eksempel III: seksuell trakassering

En av verkstedets kunder legger hendene under genseren på nedre del av ryggen til fornærmede, og ved en senere anledning later han som om han skal ta henne i skrittet.

Høyesterett vektla at fornærmede satt på kne på gulvet i en sårbar posisjon lent fremover da kunden tok henne på ryggen. Kunden kom bakfra slik at fornærmede ikke kunne verge seg mot eller avvise berøringen, som var helt unødvendig. Berøringen skjedde på bar hud på nedre del av ryggen, som ble ansett for å være en relativt intim del av kroppen. Handlingen var ikke utpreget seksualisert, men kunden var en godt voksen mann og representant for en stor kunde, mens fornærmede var langt yngre.

Den etterfølgende handlingen der kunden strakk ut armen og lot som han skulle ta henne i skrittet, ble ansett for å være klart seksualisert. Det ble vektlagt at kunden burde forstått at fornærmede ikke ønsket dette ettersom hun forlot stedet umiddelbart første gangen han tilnærmet seg henne. Høyesterett uttalte at berøringen på ryggen isolert sett ikke var i strid med forbudet i likestillings- og diskrimineringsloven, men at de to handlingene samlet sett utgjorde seksuell trakassering i lovens forstand. Maktforskjellen mellom fornærmede og kunden ble vektlagt.

⁷ Prop.81 L (2016–2017) side 186.

Eksempel IV: seksuell trakassering

Fornærmede blir over tid og gjentatte ganger oppsøkt av en kunde på verkstedet. Kunden kiler fornærmede i midjen og lignende. Ved én anledning klapper kunden fornærmede på baken utenpå buksen i det de går forbi hverandre i butikken.

Klapset på baken var isolert sett ikke alvorlig nok til å utgjøre et brudd på forbudet mot seksuell trakassering, til tross for at handlingen var av en klar seksuell karakter. Men kunden hadde i verkstedet berørt midjen til fornærmede gjentatte ganger også etter at hun hadde bedt ham slutte med det. Berøringen ble derfor ansett for å være klart uønsket av fornærmede. Handlingene var uønskede og plagsomme, men ble ansett for å ligge i nedre sjikt av hva som utgjorde seksuell oppmerksomhet. Høyesterett sin konklusjon var likevel at handlingene samlet sett var tilstrekkelig seksuelt betont til å utgjøre et brudd på forbudet mot seksuell trakassering.

Eksempelene over illustrerer at selv om enkelthandlinger isolert sett ikke når opp til terskelen for seksuell trakassering, kan flere handlinger samlet sett utgjøre brudd.

4.4 Seksualsaker som innebærer seksuallovbrudd i straffeloven

4.4.1 Seksuelt krenkende atferd og seksuell handling

Vilkåret i straffeloven § 298 om «seksuelt krenkende atferd [...] på offentlig sted [...] eller i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket til det», omfatter blant annet blotting, seksuelt motivert kinking eller blikk, seksualisert snakk og i enkelte tilfeller forespørsler om seksuell omgang. Kommentarer kan være fremsatt enten muntlig eller skriftlig (digitalt) overfor en mottaker.

En rekke av de eksempler som er nevnt over og som utgjør seksuell trakassering, kan også innebære en overtredelse av straffeloven § 298. Enkelte eksempler hentet fra praksis kan illustrere dette: spørsmål om soldatens såre hals eller heshet skyldes at soldaten har sugd penis, å omtale kvinnelige medsoldater som «felleskull» og å omtale befal som «bitch», men som likevel kan pules. Å ta bilder og film av en fornærmet som er naken eller i seksuelle situasjoner, er omtalt nedenfor.

Vilkåret i straffeloven § 297, «foretar seksuell handling med noen», omfatter fysisk berøring av seksualisert karakter, slik som beføling av bryster og kjønnsorgan (over eller under klærne), å presse sitt kjønnsorgan mot andres kropp, å holde noen fast og kysse vedkommende mot hans/hennes vilje og berøring av rumpe og/eller innside av lår.

Berøring av en viss varighet og/eller intensitet som har karakter av masturbasjon, vil imidlertid utgjøre seksuell omgang og dermed voldtekt (se avsnitt 3.2) dersom det er utført ved vold eller tvang eller overfor noen som sover eller av andre grunner er ute av stand til å motsette seg handlingen. Masturbasjon kan anses som voldtekt enten det skjer under eller utenpå klærne. Berøringens intensitet, varighet og omfang vil være avgjørende for om det er seksuell handling uten samtykke eller seksuell omgang som kan være voldtekt. Det samme gjelder det å stikke fingre inn i skjede- eller endetarmsåpning gjennom klær.

Eksempel V: grensen mellom seksuell handling og seksuell omgang (sovevoldtekt)

I Høyesteretts avgjørelse i HR-2021-101-U ble Frostating lagmannsretts dom (LF-2020-104040) lagt til grunn som riktig. Saken gjaldt blant annet et tilfelle hvor tiltalte hadde løftet opp skjørtet til fornærmede, som lå på magen og sov, og deretter befølt og gnidd hennes kjønnsorgan og området rundt, utenpå strømpebuksen, mens han filmet seansen. Lagmannsretten la til grunn at forholdet var et grensetilfelle mellom seksuell handling og seksuell omgang og uttalte deretter:

Ved den konkrete vurderingen har lagmannsretten for det første sett hen til berøringens karakter, det vil si hvor på kroppen fornærmede ble berørt og måten hun ble berørt på – herunder berøringens intensitet.

De fremlagte videofilmene viser hvordan A berørte fornærmede på hennes kjønnsorgan, utenpå strømpebuksen. Berøringen vekslet mellom at han strøk henne over baken og i skrittet, og rytmisk «gnikking» med fingrene i selve kjønnsorganet. Den rytmiske bevegelsen var intens, relativ hard, og den var konsentrert til ett område. Lagmannsretten mener denne berøringen går ut over det som kan kalles «beføling av kjønnsorgan», og at As berøring av fornærmedes kjønnsorgan må betegnes som masturbering. I tillegg til den mer intense «gnikkingen», strøk A flere ganger en eller to fingre på langs av fornærmedes kjønnsorgan. For lagmannsretten ser det ut som at han da strøk henne langs med eller mellom kjønnsleppene. Det legges til grunn at han ikke på noe tidspunkt var inne i skjeden til fornærmede.

Lagmannsretten mener berøringene må ses samlet, selv om den mer forsiktige berøringen isolert sett ville vært karakterisert som en seksuell handling. A veksler mellom de ulike formene for berøring, og gjentar flere ganger masturberingen.

At berøringen vurderes samlet får betydning for vurderingen av varigheten av denne. Tingretten har lagt til grunn at A hadde sine fingre på fornærmedes kjønn i noe mer enn ett minutt. Lagmannsretten er enig i dette. På videoene vises at A berører fornærmede på og rundt hennes kjønnsorgan i ca. halvannet minutt.

I eksemplet over var handlingen først subsumert som seksuell handling, men gjort om av lagmannsretten til seksuell omgang mot sovende kvinne, og dermed voldtekt, som er en alvorlig straffbar handling der det ikke kan reageres med refselse. Hendelser som i utgangspunktet kan fremstå som mindre alvorlige eller trivielle, kan altså i realiteten vise seg å være straffesaker. Hvordan denne grensen bør håndteres i praksis, er det nærmere redegjort for i avsnitt 5 om sporvalg.

4.4.2 Bildedeling

Å ta bilder, filme og dele bildemateriale uten den avbildedes samtykke er i økende grad blitt håndhevet strafferettslig de siste årene. Denne utviklingen omfatter særlig det å dele

nakenbilder (herunder hel eller delvis nakenhet) uten samtykke på sosiale medier. Til dels er bildedeling uten samtykke undergitt strenge straffereaksjoner. Særlig gjelder dette hvis det er snakk om filming av seksuell omgang der fornærmede er lett gjenkjennelig og filmen deles åpent på sosiale medier. I slike tilfeller kan reaksjonen innebære ubetinget fengsel. Hensynet bak den strenge håndhevelsen er det spredningspotensialet som oppstår dersom et bilde eller en film først er spredt, og den varige krenkelse dette medfører for den eller de fornærmede.

Deling av krenkende bilder kan straffes som overtredelse av straffeloven § 267a eller § 267b, med inntil 2 års fengsel der overtredelsen er grov. Straffbar bildedeling innebærer å gjøre tilgjengelig bilde, film eller lydopptak av krenkende eller åpenbart privat karakter.

Tilgjengeliggjøringen må være uberettiget, i praksis kan dette omfatte deling av bilde eller film av en eller flere personers seksualliv, uten den eller de avbildedes samtykke.

Fordi deling av seksualisert bilde og film er undergitt så vidt streng strafferettslig håndhevelse i praksis, bør det alltid vurderes konkret om forholdet lovlig kan håndteres disiplinært.

Herunder bør fornærmede alltid gjøres oppmerksom på om et forhold vurderes som straffbart, og det bør alltid avklares om han/hun ønsker å anmelde forholdet til politiet.

4.4.3 Trusler mv.

Ikke sjelden forekommer det at seksualiserte handlinger også kan straffes som vold, trusler eller andre straffbare handlinger. Enkelte eksempler fra krigsadvokatens praksis med sporvalg og i disiplinærsaker omfatter å si til en medsoldat at om hun sovner, får hun penis i munnen (noe som etter omstendighetene kan anses som seksuelt krenkende atferd eller en trussel), å si til en medsoldat som skal gå streif at hun må passe på at hun ikke blir voldtatt (noe som etter omstendighetene kan være en straffbar trussel) og forsøk på å dra med seg en motvillig medsoldat til kontoret for å ha sex (noe som etter omstendighetene kan være voldtektsforsøk og straffesak).

4.5 Seksualsaker som er på grensen til det refsbare

En rekke seksualsaker som oppstår i Forsvaret, er på grensen til hva som lovlig kan refses disiplinært.

Eksempel VI: tvilstilfelle

En kvinnelig soldat blir tatt på av en medsoldat, som har lagt seg i sengen hennes. Hun gir ham tillatelse til å «klø»/«kose» henne på ryggen. Det utvikler seg. Han tar henne på brystene både utenpå og under bh-en, han klemmer sin erigerte penis mot rumpen hennes og han tar henne i skrittet. Hun «fryser til» i situasjonen, men klarer å si «nei» når han spør om hun liker det. Han stopper etter dette og forlater rommet. Saken blir oversendt politiet, men blir henlagt uten at det blir tatt flere avhør.

Med bakgrunn i det som er beskrevet, er det krevende å anse eksemplet som et brudd på straffeloven § 297 (seksuell handling uten samtykke) eller § 291 (voldtekt) fordi mistenkte stoppet da fornærmede svarte «nei» på mistenktes spørsmål om hun likte tilnærmelsene. Ved tvilstilfeller er vurderingen av forholdet situasjonsbestemt. Tidslinjen og relasjonen mellom de involverte har betydning for det samlede bevisbildet. I eksemplet over vil det for eksempel

være relevant å avklare hvor lang tid det gikk fra fornærmede sa «nei» til mistenkte stoppet tilnærmelsene. I tillegg er det av betydning å belyse selve opptakten til hendelsen, hvordan mistenkte og fornærmede endte opp i samme seng og dialogen mellom dem i forkant av hendelsen.

Dersom en sak ikke blir anmeldt av fornærmede, har militære sjefer et større handlingsrom til å vurdere hva som vil være en hensiktsmessig løsning av saken. Enkelte saker kan være bedre tjent med at det gjøres forsøk på å løse saken utenfor disiplinærsporet, i tråd med disiplinærreglementet punkt 1. Én løsning kan naturligvis være at mistenktes sjef går i dialog med mistenkte om saken. Uansett hvilken løsning den militære sjefen velger, er det vanlig praksis at saken håndteres som en personalsak, i tillegg til en eventuell disiplinær- eller straffesak. Forsvarets arbeidsgiveransvar i slike saker er omtalt nedenfor.

Eksempel VII: tvilstilfelle

Uoppfordret og gjentatte ganger masserte den mistenkte medsoldater på skuldrene og berørte dem på armene, beina, nedre del av lår o.l. Medsoldatene opplevde handlingene som ubehagelige, men ikke som seksuelt motivert. Saken ble løst med en samtale mellom sjef og mistenkte, der sjefen forklarte på en tydelig og klar måte at det å nærme seg medsoldaters intimsfære på en slik måte, uten samtykke, kunne oppleves som ubehagelig og krenkende. Mistenkte fikk beskjed om å avslutte slik atferd.

5 Praktiseringen av «sporvalget»

5.1 Sporvalg

Med «sporvalg» siktes det til valget som tas når en sak forfølges enten som straffesak, administrativt (herunder som disiplinærsak) eller som en kombinasjon av disse. Sporvalget har betydning for hvilken måte saken skal forfølges på. Dersom formålet med aktiviteten som bedrives er å avklare om det har funnet sted et straffbart forhold, er aktiviteten etterforskning. Myndigheten til å beslutte om et forhold skal forfølges som straffesak, ligger til påtalemyndigheten. På denne måten kan en si at påtalemyndigheten «eier» sporvalget. Det er likevel slik at Forsvaret og den enkelte har handlefrihet (innenfor visse rammer) til å bestemme hva som *anmeldes* til politiet.

I saker som gjelder seksuell trakassering mv., kan det foretas sporvalg i to henseende: Dersom saken har oppstått som følge av et varsel, må det for det første tas stilling til om saken skal forfølges utelukkende som en varslings sak, eller om det varslede forhold (også) skal undergis straffeprosessuell etterforskning eller disiplinær undersøkelse. For det andre må det tas stilling til om saken skal forfølges som disiplinærsak eller som straffesak, eventuelt som begge deler. Under enhver omstendighet opprettholder Forsvaret sitt personalansvar for de involverte.

Varslingsretten fremgår av arbeidsmiljøloven § 2 A-1. Utøvelse av varslingsretten er nærmere beskrevet i Forsvarets eget regelverk om varsling (blant annet i «Bestemmelse for håndtering av varsler om trakassering, mobbing og seksuell trakassering»). Varslingsretten er ikke underlagt begrensninger.

Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold. Det er militærpolitiet eller politiet som vurderer om det foreligger plikt til å etterforske et forhold straffeprosessuelt. Påtalemyndigheten har eksklusiv kompetanse til å bestemme om det skal åpnes eller stanses etterforskning i en straffesak, jf. straffeprosessloven § 229.

5.2 Anmeldelse til politiet

I saker som antas å kvalifisere til straff, bør anmeldelse til politiet vurderes. Det er ordinært politi som har etterforskningskompetanse og ordinær påtalemyndighet som har tiltalekompetanse i saker som gjelder seksuallovbrudd. Fornærmede må alltid spørres om vedkommende ønsker å anmelde saken som straffesak. Gjelder saken lovbrudd mot enkeltpersoner, anmeldes saken til politiet i forståelse med vedkommende oberst eller tilsvarende som er foresatt for mistenkte, i tråd med gjeldende ordning utledet av disiplinærloven § 27. Er Forsvaret som sådan fornærmet, skal saken anmeldes til politiet i forståelse med Forsvarsstaben, slik ordningen var under straffeloven (1902) § 79 fjerde ledd og fullmakten fra Forsvarsdepartementet til Forsvarsstaben. Se nærmere om saksbehandlingen i avsnittene 6 og 7 nedenfor.

I avsnitt 4.4 er det redegjort for hvilke handlinger som er straffbare, men som likevel kan refses, og hvilke handlinger som er straffbare og som *ikke* kan refses. Det er presisert i disiplinærreglementet punkt 9 at borgerlig straffbare forhold bare bør avgjøres med refselse dersom de disiplinære sider ved handlingen er de fremtredende og forholdet ikke blir å anmelde til påtalemyndigheten. Dernest er det normalt bare «mindre overtredelser av borgerlige straffebestemmelser som kan avgjøres ved refselse». I praksis betyr dette at

alvorlige seksuallovbrudd, herunder blant annet misbruk av overmaktsforhold eller lignende, voldtekt eller grovt uaktsom voldtekt, jf. strl. (2005) §§ 295, 291 og 294, ikke skal etterforskes disiplinært. De skal heller ikke etterforskes som straffesak av militærpolitiet, men av politiet.

Det må foretas en konkret vurdering av hvert enkelt tilfelle for å avgjøre om seksuallovbruddene er av så alvorlig karakter at de bør straffes eller om de kan avgjøres med refselse. Det samme gjelder for strl. § 266 (hensynsløs atferd), som skal verne om den enkeltes psykiske integritet. Om fornærmede ønsker forholdet anmeldt til politiet, vil dette være styrende for sporvalget.

5.3 Betydningen av ulikt skyldkrav for straff og refs

For å kunne forfølge en handling strafferettslig, må det være rimelig grunn til å tro at alle betingelser for straff er oppfylt, herunder de subjektive krav til skyld.

Hovedskyldkravet for straff er forsett. For å kunne straffes for overtredelse av strl. §§ 297, 298 og 266, må det bevises at gjerningspersonen handlet enten med hensikt, med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekket gjerningsbeskrivelsen (sannsynlighetsforsett), eller holdt det for mulig at handlingen dekket gjerningsbeskrivelsen, og likevel valgte å handle selv om det skulle være tilfellet (eventuelt forsett). I disiplinærloven er det tilstrekkelig at gjerningspersonen har handlet uaktsomt, dvs. at handlingen er utøvd på en slik måte at han/hun burde forstått at det var en overtredelse. At skyldkravet er ulikt for straff og refselse, innebærer at det kan reageres med refselse for uaktsom overtredelse i stedet for straff i saker som anses som straffverdige, men der det mangler bevis for forsett.

5.4 Saker om seksuell trakassering til Diskrimineringsnemnda og domstolene

Diskrimineringsnemnda er gitt i særskilt oppgave blant annet å håndheve brudd på likestillings- og diskrimineringsloven § 13 om seksuell trakassering. Trakasseringssaker kan også bringes inn for de alminnelige domstoler med krav om oppreisning og erstatning. Fornærmede bør gjøres oppmerksom på at denne håndhevelsesmuligheten finnes. At en sak er til behandling som trakasseringssak for Diskrimineringsnemnda eller med krav om oppreisning/erstatning for domstolene, er i utgangspunktet ikke til hinder for at forholdet kan forfølges strafferettslig.

Dersom en eller flere personer er innklaget for Diskrimineringsnemnda, bør det imidlertid vurderes om det er hensiktsmessig å forfølge forholdet som militær disiplinærsak, jf. disiplinærloven § 1.

5.5 Militærpolitiets rolle som rådgiver

Militærpolitiets rådgiverfunksjon kan være hensiktsmessig å benytte i seksualsaker der det er tvil om saken utelukkende bør behandles personelladministrativt. Både overbehandling av en sak og underbehandling av en sak er uheldig. Militærpolitiets synspunkter på om en sak er egnet som disiplinærsak og i så fall hvordan saken nærmere bør gripes an, kan med fordel innhentes tidlig i prosessen og gjerne i tilknytning til spørsmålet om overtakelse av informasjon fra varslingskanalene.

5.6 Overtakelse av informasjon fra varslingskanalene

Administrative undersøkelser av varsler har et annet formål enn straffeprosessuell etterforskning, nemlig å «etablere gode varslingsprosesser for optimal ivaretagelse av alle involverte parter i en varslingssak, og for å få frem viktige opplysninger om kritikkverdige forhold», jf. retningslinjer for varsling i forsvarssektoren punkt 1.1 andre avsnitt. For nærmere gjennomgang av formålet med administrative undersøkelser av varsler og hvilke regler som gjelder for slike undersøkelser, vises det til generaladvokatens brev til FMPA av 12. desember 2018 «Militærpolitiets etterforskning av saker som stammer fra forsvarssektorens varslingskanaler». Spørsmålet i det følgende er når, hva slags og på hvilken måte informasjon som tilegnes i ett spor (varslingssporet) kan og bør overlates til militærpolitiet i et disiplinær- eller straffespor.

Det er ikke noe rettslig i veien for at militærpolitiet mottar anmeldelse direkte fra internrevisjonene; enhver kan anmelde forhold til militærpolitiet. Hvorvidt militærpolitiet *bør* motta anmeldelse direkte fra internrevisjonene, er et annet spørsmål. På generelt grunnlag anbefales det at den aktuelle varsleren, enten varsleren vil være klager eller fornærmet i straffeprosessuell forstand, anmelder saken selv. Alternativt vil varslingssaken bli meddelt militær sjef, som kan anmelde saken.

Som et generelt utgangspunkt er det å foretrekke at internrevisjonene underretter den militære sjefen som kan anmelde saken til militærpolitiet eller politiet, i stedet for å gjøre egne undersøkelser i saken dersom det er mistanke om seksuallovbrudd og ellers der det varslede forholdet er temmelig ferskt og med rimelig utsikt til straffesak. I tilfeller der avdelingssjefen ikke ønsker å forfølge saken, bør militærpolitiet underrette krigsadvokaten dersom mistanken gjelder et potensielt alvorlig forhold.

Normalt vil det ikke være rettslig problematisk for etterforskningen at den innbefatter opplysninger fra administrative undersøkelser om kurante forhold. Hvilken avdeling mistanken stammer fra, hva mistanken gjelder og hvilket personell som er involvert, er eksempler på kurante opplysninger.

Forklaringer opptatt av internrevisjonene vil normalt ha liten bevisverdi, både i en straffesak og i en disiplinærsak. Når internrevisjonen gjør den militære sjefen og/eller militærpolitiet kjent med at en anmeldelse er på vei, bør militærpolitiet derfor understreke at andre opplysninger enn kurante opplysninger ikke skal følge saken.

Dersom forholdet gjelder et seksuallovbrudd som er for alvorlig til å avgjøres ved refselse, overføres saken til politiet på vanlig måte (se avsnitt 5.2). Militærpolitiets adgang til å levere opplysningene tilbake til andre militære eller sivile myndigheter, herunder opplysninger militærpolitiet eventuelt selv har skaffet til veie, er regulert i politiregisterloven § 30.

5.7 Samordningsplikten

Dersom en militær sjef har grunn til å anta at både straff og refs kan være en aktuell reaksjon mot samme forhold, har sjefen plikt til å konsultere og samordne forfølgningen med

militærpoliti og/eller krigsadvokat. En slik plikt har også påtalemyndigheten overfor Forsvaret.⁸

Samordningen og sporvalget bør tas så tidlig som mulig, særlig for å unngå at omvarslede i en varslings sak eller mistenkte i en disiplinær- eller straffesak blir utsatt for gjentatt forfølgning for samme forhold.

Seksualsaker kan (og bør ofte) forfølges i flere spor samtidig, men det er viktig at forfølgningen koordineres. Dette kan gjøres ved at militærpolitiet og personell som håndterer saken, går i dialog for å avklare hvilke forhold som skal avdekkes i de ulike sporene. For eksempel kan svakheter i arbeidsmiljøet i en avdeling undersøkes i arbeidsgiversporet *samtidig* som et konkret tilfelle av seksuelle handlinger uten samtykke i samme avdeling etterforskes.

Forsvaret har et arbeidsgiveransvar som må følges opp ved siden av håndteringen av en eventuell disiplinær- eller straffesak. Det innebærer at den militære sjef må vurdere behovet for eksempelvis veiledning, opplæring, omplassering, ombeordning, permittering, fratakelse av sikkerhetsklarering eller dimisjon/avskjedigelse av personell samtidig som det pågår en eventuell etterforskning av det samme forholdet.

⁸ Forvaltningsloven § 47 første ledd og straffeprosessloven § 229 tredje ledd.

6. Saksbehandlingen i disiplinærsaker

6.1 Regler for innhenting av informasjon i disiplinærundersøkelser

Disiplinærloven gir ingen uttømmende liste over hvilke metoder som kan benyttes for å innhente opplysninger i disiplinærundersøkelser. Det følger forutsetningsvis av disiplinærloven § 17 at det kan foretas avhør av den som er mistenkt i en disiplinærsak (vedkommende *skal* etter § 17 gis anledning til å forklare seg), og av vitner. Det er dernest klart at det kan innhentes annen informasjon, men det er ikke gitt nærmere regler for informasjonstilgangen. Av disiplinærreglementet punkt 66 framgår det at sakens opplysninger omfatter «sikring av bevis, innhenting av forklaring fra den forfølgningen er rettet mot (mistenkte) og eventuelle vitner, herunder fornærmede».

Hva som ligger i å «sikre bevis», er ikke nærmere regulert, men adgangen til informasjon er begrenset av at det ikke kan benyttes straffeprosessuelle tvangsmidler i disiplinærundersøkelser. Det kan som utgangspunkt ikke tas beslag, gis utleveringspålegg eller foretas ransaker eller pågripelser mv. I praksis vil derfor informasjon (ut over avhør) som innhentes i disiplinærsaker, avgis frivillig eller være i Forsvarets eie eller besittelse.

6.2 Regler for å benytte bevis i disiplinærsaker

Adgangen til å benytte bevis i disiplinærsaker må vurderes etter tvistelovens regler, idet et spørsmål om refselsens lovlighet følger de alminnelige, sivile rettergangsregler. Hovedregelen i sivile saker er – som i straffeprosessen – prinsippet om fri bevisførsel, men fra dette er det visse unntak. Regelen i tvisteloven § 22-7 gir retten adgang til i særlige tilfeller å nekte føring av bevis som er skaffet til veie på «utilbørlig måte». Det kreves tungtveiende rettssikkerhetshensyn, herunder personvernens hensyn, for at beviset ikke skal tillates ført.⁹ Ved rettssikkerhetsvurderingen skal det ses hen til hvor inngripende tilveiebringelsen av bevis har vært, og om det å føre beviset innebærer en fortsatt krenkelse. Langt på vei er altså vurderingene tilsvarende som i straffeprosessen.

6.3 Innsynsrett i disiplinærsaker

Militærpolitiet har plikt til å informere om at de involverte har partsinnsyn i saken. Om mistenkte ønsker å konferere med egen advokat og gjøre seg kjent med sakens dokumenter, må vedkommende få lov til det. Det går imidlertid an å styre hvordan dette skjer, for eksempel ved at mistenkte får lese sakens dokumenter på et kontor. Den mistenkte har ikke en ubetinget rett til å få kopisett av sakens dokumenter.

6.4 Omfanget av disiplinærundersøkelser

Det er den militære sjefen som bestemmer omfanget av undersøkelsene (etterforskningen) i saken, dvs. om saken er tilstrekkelig opplyst. Krigsadvokaten kan brukes til å orientere sjefen med disiplinærmyndighet om at saken er tilstrekkelig etterforsket, og på den måten forsøke å bidra til saksavgrensning i de tilfeller der saken allerede er tilstrekkelig opplyst. Her bør undersøkelsens omfang i den enkelte sak avpasses etter dens formål, på lik linje som i straffesaker jf. straffeprosessloven § 226. Disiplinærsaker skal ikke etterforskes i større

⁹ Ot.prp.nr.51 (2004–2005) s. 459.

omfang enn straffesaker. I den anledning er riksadvokatens kvalitetsrundskriv retningsgivende (rundskriv nr. 3/2018).

6.5 Fornærmede i disiplinærsaker

Til forskjell fra de fleste andre disiplinærsaker der lovovertrædelsen anses rettet mot Forsvaret (som fornærmet), er det naturlig å anse en *person* som fornærmet i seksualsaker. Forbudet mot gjentatt strafforfølgning kan være til hinder for å reise straffesak for et forhold det allerede er ilagt refselse for. Det er derfor viktig at den fornærmede alltid gjøres oppmerksom på sin adgang til å anmelde saken til politiet, før en militær sjef velger å ilegge refselse. I tillegg vil fornærmede etter omstendighetene ha rett til innsyn i den delen av saken som angår ham/henne selv.

7. Saksbehandlingen i straffesaker

7.1 Tvangsmidler i saker om seksuallovbrudd

Militærpolitiet foretar kun innledende etterforskingsskritt i saker om seksuallovbrudd i straffesakssporet, jf. lov om politimyndighet i forsvaret § 5 andre ledd, jf. § 1. Slike innledende etterforskingsskritt vil naturlig nok kunne omfatte et avhør av fornærmede.

Tvangsmidler kan være aktuelt å benytte som innledende etterforskingsskritt i enkelte hastesaker, blant annet dersom mistenkte treffes på fersk gjerning under utførelsen av et alvorlig seksuallovbrudd, eller umiddelbart etter hendelsen dersom det er fare for bevisforspillelse mv. Påtalemyndigheten beslutter både pågripelse og beslag, og retten (domstolene) beslutter eventuell ransakelse. Hastekompetansen som er lagt til politiet, *kan* være aktuell å benytte også for militærpolitiet (jf. straffeprosessloven § 478), men politiet bør under enhver omstendighet kontaktes omgående i saker som gjelder alvorlige seksuallovbrudd hvor det antas å være snarlig behov for å benytte tvangsmidler.

Dersom det foretas beslag uten beslutning fra påtalemyndigheten, med henvisning til hastekompetansen i straffeprosessloven § 206, skal beslaget *straks* meldes til påtalemyndigheten, og de regler som er oppstilt i påtaleinstruksen § 9-5 og Politidirektoratets rundskriv nr. 7, 2010 «Behandling av beslag i straffesaker», skal følges.

I eldre saker antas det sjelden å være behov for å benytte tvangsmidler som innledende etterforskingsskritt. Dersom saken etter avhør av fornærmede antas å være for alvorlig til å avgjøres disiplinært, ligger det til politiet å vurdere behovet for å foreta ransaking, beslag eller pågripelse.

I saker der militærpolitiet etterforsker seksualsaker i disiplinærsporet, kan det ikke brukes tvangsmidler etter straffeprosessloven.

7.2 Uavklart mistenktstatus i saker hos politiet påvirker tjenesten

I saker som anmeldes til politiet, kan det ta tid før mistenkte blir innkalt til avhør. Det kan få betydning for mistenktes videre tjeneste, særlig i de tilfeller der fornærmede og mistenkte tjenestegjør samme sted.

Forsvaret kan minne politiet om underretningsplikten i politiregisterforskriften § 10-9, som etter første ledd omfatter tilfeller der en befalingsmann, menig eller sivil i Forsvaret «a) dømmes eller vedtar forelegg (unntatt forenklet forelegg) for et lovbrudd, eller b) pågripes eller tiltales for et lovbrudd eller settes i fengslig forvaring for en ordensforstyrrelse». I tillegg har politiet underretningsplikt om henleggelse og domfellelser på nærmere bestemte vilkår.

Som nevnt i avsnitt 5.1 og 5.7 over, innebærer ikke en pågående etterforskning av et seksualrelatert forhold i disiplinær- eller straffesakssporet at Forsvarets arbeidsgiveransvar stilles i bero i påvente av en avklaring i saken. Arbeidsgiveransvaret gjelder parallelt med den pågående etterforskningen og innebærer at tiltak som beordring, omplassering eller lignende, bør vurderes i påvente av en avklaring i saken dersom det anses som nødvendig.

7.3 Fornærmede i alvorlige straffesaker

Militærpolitiet og militære sjefer møter utfordringer i situasjoner der fornærmede ikke ønsker å anmelde et alvorlig seksuallovbrudd eller er i tvil om dette. Grunnen til at fornærmede er tilbakeholden med å anmelde forholdet, kan ha betydning for Forsvarets vurdering av om forholdet skal anmeldes. For eksempel kan motviljen til å anmelde skyldes at fornærmede ikke ønsker å gå gjennom en lang strafferettslig prosess. På den annen side kan motviljen skyldes frykt for represalier eller et skjevt maktforhold mellom fornærmede og mistenkte. Fornærmede bør orienteres om at alvorlige seksuallovbrudd er en sak for politiet, at Forsvaret derfor har en plikt til å vurdere anmeldelse på eget initiativ og at saken kan ende opp med å bli anmeldt slik at det foretas politiavhør, men at den også kan ende med henleggelse.

7.4 Bistandsadvokat

Er det mistanke om voldtekt, bør fornærmede informeres om muligheten for å rådføre seg med bistandsadvokat. I voldtektsaker kan det søkes om fritt rettsråd etter lov om fri rettshjelp § 11 nr. 6 for å vurdere forhold av betydning for anmeldelse. Søknaden kan innvilges uten behovsprøving, dvs. uten å vurdere fornærmedes inntekt.

Dersom forholdet anmeldes som voldtekt, skal fornærmede orienteres av politiet om retten til bistandsadvokat på det offentlige bekostning, jf. straffeprosessloven §§ 107 a og 107 b.

7.5 Samarbeid mellom militærpoliti og krigsadvokat

Militærpolitiet kan alltid rådføre seg med krigsadvokaten. Gjerne heller før enn senere der det har oppstått en hendelse. Særlig viktig er det at krigsadvokaten kontaktes i saker der det må foretas et sporvalg enten mellom disiplinær- og strafferettslig forfølgning eller mellom sivil og militær etterforskning og påtale.

Krigsadvokaten kan alltid bes om å undervise for militærpolitiet, også på området for seksualsaker.